

نقش برنامه درسی پنهان در رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع فنی و حرفه ای

نسرین ارواحی

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی کرج، کرج، ایران.

مهتاب سلیمی

استادیار مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی کرج، کرج، ایران. (نویسنده مسئول)

Salimi_331@yahoo.com

چکیده

هدف از پژوهش شناسایی نقش برنامه درسی پنهان در رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می باشد. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری دانش آموزان دختر مقطع فنی و حرفه ای ناحیه سه کرج با تعداد ۱۹۲۰ می باشد. ۳۲۰ نفر از طریق فرمول کوکران به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه های برنامه درسی پنهان ملکی (۱۳۹۳)، رفتار شهروندی پور مومنی (۱۳۹۴)، و از میانگین معدل نیمسال اول دانش آموزان به عنوان سنجش پیشرفت تحصیلی، استفاده شد. روایی محتوایی و صوری ابزار بر اساس نظر متخصصان تایید و پایایی از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۴ برای پرسشنامه برنامه درسی پنهان و ۰/۸۵ برای پرسشنامه رفتار شهروندی بدست آمد. نتایج نشان داد بین برنامه درسی پنهان بار رفتار شهروندی ۰/۵۹ و با پیشرفت تحصیلی ۰/۲۶ همبستگی وجود دارد و برنامه درسی پنهان ۸۶/۳ درصد از رفتار شهروندی و ۱۸/۶ درصد از پیشرفت تحصیلی را پیش بینی می کنند.

واژگان کلیدی: برنامه درسی پنهان، رفتار شهروندی، پیشرفت تحصیلی.

مقدمه

رفتار شهروندی موضوعی است که نخستین بار در علوم اجتماعی عنوان شد، اما ضرورت های توجه به آن سبب شد تا شاهد ظهور آن در مقوله های دیگر از جمله عرصه تعلیم و تربیت به عنوان یک عرصه بنیادی باشیم. شهروندان هر جامعه عناصر اصلی و

بنیادی آن جامعه را تشکیل می دهند، بدون تردید دارا بودن چنین شهروندانی که نسبت به حقوق و وظایف خود آگاه باشند و خود را نسبت به سرنوشت جامعه خویش مسئول دانسته و در امور مختلف مربوط به آن مشارکت نمایند، ضامن بقای آن جامعه است (چاهال و مهتا^۱، ۲۰۱۰).

یکی از ویژگی های جامعه مدنی و مردم سالار، تربیت شهروندی است و نیز برخورداری از جامعه پویا نیازمند قاعده گرایی و جو قانون مند و منضبط می باشد. برای رسیدن به چنین فضایی جامعه به افرادی نیازمند است که بتوانند حدود قوانین و مقررات اجتماعی را بشناسند و به اصول و مقررات جهانی و ارزشی گردن نهند. با توجه به اینکه اکثریت افراد جامعه در مدرسه پرورش می یابند، نقش برنامه درسی پنهان در این تاثیر گذاری اجتناب ناپذیر به نظر می رسد و چون نفوذ و گسترده گی برنامه ی درسی پنهان را در مقایسه با برنامه های درسی رسمی بسیار زیادتر می دانند و مهمترین تجاربی که دانش آموزان در مورد، توانایی های خود و شیوه ی انجام دادن کارها می آموزند، مربوط به برنامه ی درسی پنهان است. همچنین مربیان مدارس به عنوان رهبران و فرهنگ سازان مدارس بیشترین تاثیر را در برنامه ی، درسی پنهان دارند (هیلمن^۲، ۲۰۰۵).

نهاد آموزش و پرورش یک کشور نقش اساسی در تربیت شهروندان آن جامعه و آموزش و توسعه حقوق انسانی دارد. اگر چه شکل گیری و رشد شخصیت افراد یک جامعه الزاماً وابسته به تعلیم و تربیت نیست لکن باید اذعان داشت؛ بخش اعظمی از رشد فردی و اجتماعی افراد توسط نهاد رسمی آموزش و پرورش صورت می گیرد. در واقع تعلیم و تربیت از طریق نهادهای رسمی یکی از مهم ترین و هدفمندترین بخش تربیت آدمی است که اثرات آن را به گونه ای همه جانبه می توان در زندگی انسان ها و در ابعاد مختلف؛ فکری، اجتماعی، مذهبی، هنری و اخلاقی آنان مورد مشاهده، بحث و بررسی قرار داد (کوانتس^۳، ۲۰۰۳).

از سویی دیگر، پویایی و نشاط یک جامعه به مشارکت فعالانه نسل جوان آن در امور مختلف جامعه منوط است، نسلی که آگاهانه و با شخصیتی توسعه یافته بتواند در جامعه اش مشارکت همه جانبه داشته و نقش شهروندی خود را به خوبی ایفا نموده و در

¹ Chahal and Mehta

² Heilman

³ Kwantes

برخورد با مسائل و مشکلات، منطقی بیندیشد و عاقلانه در جهت حل آنها تصمیم گیری نماید، بنابراین تربیت و آموزش شهروندی عبارت از دانش و آگاهی فراگیران نسبت به حقوق شهروندی و انسان، کسب مهارت‌های لازم و ارزش‌هایی که برای زندگی در یک جامعه تعیین و با اهمیت و ضروری فرض شده است و هم چنین درک پیچیدگی‌هایی که در سطوح ملی، محلی منطقه ای و جهانی وجود دارد. این آموزش‌ها در وهله اول از طریق حضور طولانی مدت در مدرسه و به عهده نظام آموزش و پرورش رسمی و پس از آن نظام‌های غیررسمی آموزش است (صفری، ۱۳۹۱). بخشی از آموخته‌های دانش آموزان به آن چیزی مربوط می‌شود که مدارس به نیت آموزش آنها به وجود آمده‌اند و معلمان در قالب برنامه‌های درسی رسمی قصد آموزش آن را دارند بخش دیگر آموخته‌های دانش آموزان در قالب برنامه‌های درسی رسمی نیست و در بسیاری از موارد تحت عنوان آنچه که برنامه درسی پنهان نامیده می‌شود مدارس به طور ناخودآگاه مفاهیم و موضوعاتی را به دانش آموزان انتقال می‌دهند که بسیار با اهمیت هستند و گاهی اهمیت این آموخته‌ها از برنامه درسی رسمی نیز بیشتر است (حضرتی، ۱۳۹۲). بدون تردید یکی از مؤلفه‌های بسیار مهم در تربیت شهروندی، برنامه درسی پنهان است. دانش آموزان از طریق برنامه‌های درسی و به ویژه برنامه درسی پنهان با انواع دانش علمی، اجتماعی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی، مهارت‌ها و نگرش‌های مختلفی همچون احترام، صداقت، همدردی، وطن پرستی، مسئولیت پذیری، رعایت قانون و مقررات و غیره آشنا می‌شوند (جعفری، ۱۳۹۰). برنامه درسی به محتوای رسمی و غیر رسمی، فرآیند، محتوا، آموزش‌های آشکار و پنهانی اطلاق می‌گردد که به وسیله آن‌ها فراگیر تحت هدایت مدرسه، دانش لازم را بدست می‌آورد. مهارت‌ها را کسب می‌کند و گرایش‌ها، قدرشناسی و ارزش‌ها را در خود تغییر می‌دهد (آلتمن^۴، ۲۰۰۵). در مورد مفهوم برنامه درسی پنهان کلمات و عبارات گوناگونی مانند برنامه درسی نامرئی، نانوشته، نامشهود، غیرمدون، پنهان، پیش‌بینی نشده، غیررسمی، نتایج غیرعلمی یا غیر آکادمیک نظام مدرسه‌ای، محصولات نظام مدرسه‌ای، پس مانده نظام مدرسه‌ای و آنچه که در مدرسه آموخته می‌شود، به کار گرفته شده است. هر کدام از این کلمات و عبارات به جنبه‌هایی از مفهوم برنامه درسی پنهان اشاره می‌کند (فینز^۵ و همکاران، ۲۰۱۱) از سوی دیگر برنامه درسی پنهان از یادگیری‌هایی حکایت می‌کند که در چارچوب اجرای برنامه درسی تصریح شده و به دلیل حضور در بطن و متن فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی، دانش

⁴ Aultman

⁵ Fins

آموزان تجربه می کنند و تجربه های یادگیری که بدین وسیله حاصل می شود عمدتاً در قالب مجموعه ای از انتظارها و ارزش ها تبلور می یابد و کمتر معطوف به حوزه دانستنی ها یا شناخت شده است (نعمتی، ۱۳۹۳). اتسو^۶ (۲۰۰۱) معتقد است برنامه درسی پنهان همه عقایدی را شامل می شود که دانش آموزان به طور منفعل مستقیماً از محیط و چیزهای زنده و غیر زنده موجود در اطراف خود می آموزند. همچنین لانگ استریت و شن برنامه درسی پنهان را انواع یادگیری می دانند که کودکان در نتیجه طبیعت واقعی و طراحی سازمانی مدارس دولتی و همچنین از نگرش ها و رفتارهای معلمان و مدیران اتخاذ می کنند (به نقل از پوترز، ۲۰۱۰).

لیو^۷ (۲۰۰۱) نیز برنامه درسی پنهان را عبارت می داند از مجموعه پیام های مربوط به دانش، ارزش ها، هنجارهای رفتاری و نگرش هایی که یادگیرنده در طول فرآیندهای آموزشی، به طور ضمنی تجربه می کند. این پیام ها ممکن است ضد و نقیض، غیرخطی و تأکیدی بوده و هر یادگیرنده ای آن ها را به شیوه ای خاص کسب کند. برنامه درسی پنهان دانش، اعتقادات، نگرش ها، رفتارها و قوانینی را شامل می شود که دانش آموزان هم به صورت قصد شده و هم به صورت قصد نشده در خود درونی می کنند (به نقل از حیدری، ۱۳۹۲).

یکی از مهم ترین آثاری که برنامه درسی پنهان بر روی دانش آموزان دارد تاثیر بر پیشرفت تحصیلی و رفتار شهروندی آنان است که اگر چنانچه مورد توجه و بررسی قرار نگیرند می تواند منجر به افت تحصیلی و رفتار های ناهنجار دانش آموزان در مدرسه و جامعه گردد، لذا بررسی این جنبه از نقش برنامه درسی پنهان اهمیت فراوانی خواهد داشت (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۵).

هر نظام آموزشی در تلاش است تا از طریق طراحی و تدوین برنامه های درسی مشخص، انواع مختلف دانش و مهارت ها را به دانش آموزان انتقال داده و آنها را برای بر عهده گرفتن نقش ها و مسئولیت هایشان در زندگی واقعی آماده سازد. دانش آموزان در نظام های آموزشی تجارب بسیار ارزشمندی را فرا می گیرند که بخش اعظم آنها در برنامه درسی طرح ریزی شده، مشخص نیست در واقع دانش آموزان بیش از آن چیزی که بصورت نظام مند و سازمان یافته از طریق مدارس و به واسطه دبیران به آنها آموزش داده می شود یاد می گیرند، که به واسطه همان برنامه درسی پنهان می باشد (آکار^۸، ۲۰۱۲).

⁶ OTSU

⁷ LIU

⁸ Acar

آثار منفی برنامه‌ی درسی پنهان، مثل رفتار خشک و بیش از حد مقتدرانه ناظم مدرسه و در نتیجه منفعل بودن وی، با این که در برنامه درسی صریح و از پیش طراحی شده پیش بینی نشده است، اما یک برنامه‌ی درسی واقعی را تشکیل می‌دهد. زیرا در زمره مهم ترین و مؤثرترین محتوای آموزشی هستند که دانش آموزان در مدرسه به طور طبیعی یاد می‌گیرند. این برنامه در مدرسه آموزش داده می‌شود و از تجارب داخل کلاس‌ها، کتابخانه‌ها، جشن‌ها و محیط‌های اجتماعی مدرسه شکل می‌گیرد. بنابراین برنامه ریزان و مجریان باید متوجه مسئولیت حساس خود باشند، زیرا بطور همزمان هم برنامه‌ی درسی آشکار را طراحی و اجرا می‌کنند و هم زمینه‌ی برنامه درسی پنهان را فراهم می‌آورند، می‌توان گفت نتایج تجربه‌ی فراگیر در مدرسه و یا در هر موقعیت یادگیری به برنامه‌ی رسمی و طرح ریزی شده و برنامه‌ی درسی پنهان فراگیر بستگی دارد. برنامه‌ی درسی پنهان که دانش آموزان برای خودشان تدوین می‌کنند، هم از برنامه درسی طرح ریزی شده و هم از برنامه درسی غیرمدون که یک برنامه‌ی درسی بسیار واقعی است، نتیجه می‌شوند (میرخاندوزی و همکاران، ۱۳۹۴). یکی از عواملی که با پیشرفت تحصیلی مرتبط است برنامه درسی پنهان است که یادگیری‌هایی است که مورد نظر نظام آموزشی نیست و اگر هم هست، فراگیران از آن اطلاع چندانی ندارند. که شامل قوانین و مقررات مدرسه، روابط بین فردی دانش آموزان، روابط متقابل بین معلم و شاگرد، ساختار فیزیکی مدرسه می‌باشد (خراسانی‌ها، ۱۳۹۲). پیشرفت تحصیلی معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوعات درسی است که معمولاً به وسیله آزمایش‌ها، نشانه‌ها و یا هر دو که معلمان برای دانش آموزان وضع می‌کنند اندازه‌گیری می‌شود. پیشرفت تحصیلی یکی از مهم ترین فعالیت‌های آموزشی معلمان است که بر طبق نظریه‌های جدید آموزشی، معلم نه تنها در پایان دوره آموزشی بلکه در سراسر جریان آموزش باید میزان یادگیری دانش آموزان خود را ارزشیابی کند. اینکار باعث می‌شود تا هم از توفیق و شکست یادگیرندگان در یادگیری و هم از نقاط ضعف و قوت فعالیت‌های آموزشی خود آگاهی حاصل نماید (پورهاشم، ۱۳۹۰). ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به نمره دادن و صدور گواهی نامه خلاصه نمی‌شود، هدف اصلی آن کمک به معلم در بهبود شیوه‌های آموزشی خود و تشخیص رفع نواقص یادگیری دانش آموزان است. باید بخاطر داشت که همه‌ی آزمون‌های توانایی صرف نظر از نامی که دارند توانایی‌های فعلی فرد را اندازه‌گیری می‌کنند و ما نمی‌توانیم مستقیماً توانایی ذاتی یا ارثی کسی را اندازه‌گیری کنیم. بلکه توانایی او برای انجام اعمال در حال حاضر است (پیت^۹ و همکاران، ۲۰۱۲).

⁹ Pitt

از میان شیوه های مختلف اندازه گیری و ارزشیابی آنچه که پیش از همه مورد نیاز و استفاده معلمان موفق است امتحانات یا آزمون های پیشرفت تحصیلی در طول سال تحصیلی است که این فعالیت در کار آموزش و پرورش اهمیت دارد، اما متأسفانه تعداد زیادی از معلمان مخصوصاً در سطوح بالاتر از برگزاری آزمون های پیشرفت تحصیلی طفره رفته و تنها متمرکز بر روی امتحانات پایان ترم می گردند، که این یکی از بزرگترین مشکلات امر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می باشد . (کریمی، ۱۳۸۹). دانش آموزان می توانند دانش ، مهارت ها ، مفاهیم و نگرش هایی را مانند عضویت در گروه های خطر آفرین ، یادگیری الفاظ نا مناسب ، نحوه استفاده صحیح از وسایل ارتباط جمعی ، یادگیری مهارت های نا بهنجار مانند دزدی و ... فرا بگیرند که برای پرورش آنها خطر آفرین بوده و تهدید محسوب می گردد . بنابراین برنامه درسی پنهان می تواند برای تعلیم و تربیت شهروندی هم مزیت و هم آسیب به حساب آید (جرالد^{۱۰}، ۲۰۰۶). با وجود آنکه در دهه های اخیر مفهوم برنامه درسی پنهان و لزوم توجه به آن نقش محوری و ویژه ای را در مطالعات و تحقیقات برنامه درسی ایفا نموده است و صاحب نظران متعددی به مطالعه ، بررسی و تحقیق برای کشف ابعاد نا شناخته این برنامه ، در کشورهای مختلف پرداخته اند لکن در کشور ما وجه غالب توجه مسئولان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت بر برنامه های درسی رسمی یا آشکار بوده است و این بدان معنا است که بخش های قابل توجهی از برنامه های درسی در حال اجرا که دانش آموزان در نظام های آموزشی عملاً در معرض آن قرار می گیرند ، خصوصاً اثر نیرومند برنامه درسی پنهان بر روی دانش آموزان مورد کم توجهی یا غفلت قرار گرفته و جامعیت برنامه درسی زیر سوال رفته است (حسن نتاج، ۱۳۸۹).

لذا در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال هستیم ، آیا برنامه درسی پنهان در تربیت شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نقش دارد ؟

اهداف پژوهش

هدف کلی پژوهش

بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع فنی و حرفه ای

¹⁰ Gerald

اهداف ویژه

۱- بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در بعد(روابط بین فردی دانش آموزان) در رفتار شهروندی دانش آموزان دخترمقطع فنی و

حرفه ای

۲- بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در بعد (تعامل دانش آموزان با معلم) در رفتار شهروندی دانش آموزان دخترمقطع فنی و

حرفه ای

۳- بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در بعد(قوانین و مقررات مدرسه) در رفتار شهروندی دانش آموزان دخترمقطع فنی و حرفه

ای

۴- بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در بعد(روابط بین فردی دانش آموزان) در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخترمقطع فنی و

حرفه ای

۵- بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در بعد (تعامل دانش آموزان با معلم) در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخترمقطع فنی و

حرفه ای

۶- بررسی رابطه برنامه درسی پنهان در بعد(قوانین و مقررات مدرسه) در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخترمقطع فنی و

حرفه ای

۷-بررسی سهم هر یک از ابعاد برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی دانش آموزان ، تعامل دانش آموزان با معلم، قوانین و مقررات

مدرسه)در پیش بینی رفتار شهروندی دانش آموزان دخترمقطع فنی و حرفه ای

۸- بررسی سهم هر یک از ابعاد برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی دانش آموزان ، تعامل دانش آموزان با معلم، قوانین و

مقررات مدرسه)در پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخترمقطع فنی و حرفه ای

روش پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف کاربردی و به روش توصیفی- همبستگی انجام می شود . محقق مداخله ای در متغیرها نداشته و

تنها به اندازه گیری و بررسی آنها می پردازد .جامعه پژوهش حاضر شامل کلیه دانش آموزان هنرستان های فنی و حرفه ای

دخترانه دولتی و غیر دولتی ناحیه ۳ استان البرز در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ می باشند . که تعداد آنها ۱۹۲۰ نفر می باشد. حجم نمونه با توجه به فرمول کوکران ۳۲۰ نفر تعیین گردید و روش نمونه گیری تصادفی ساده می باشد .

در این پژوهش به منظور گردآوری داده‌ها در بخش پیشینه تحقیق از روش کتابخانه‌ای و در بخش اطلاعات مرتبط به جامعه هدف از دو پرسشنامه استاندارد برنامه درسی پنهان ملکی (۱۳۹۳)، رفتار شهروندی پور مومنی (۱۳۹۴) و از میانگین معدل نیمسال اول سال تحصیلی ۹۶-۹۷ دانش آموزان نمونه آماری به عنوان ابزار سنجش پیشرفت تحصیلی، استفاده شده است.

پرسشنامه برنامه درسی پنهان ملکی (۱۳۹۳)

این پرسشنامه شامل ۳۸ گویه در سه بعد روابط بین فردی، تعامل دانش آموز و معلم، قوانین و مقررات مدرسه می باشد که آزمودنی باید یکی از آنها را انتخاب کند. نحوه نمره گذاری این مقیاس بصورت طیف لیکرت می باشد امتیاز هر گویه بین ۱ تا ۵ می باشد و حداقل امتیاز کلی ۳۸ و حداکثر آن ۱۹۰ می باشد. در این پژوهش برای تعیین روایی پرسشنامه ها از روایی صوری و محتوایی استفاده گردید که مورد تایید اساتید راهنما، مشاور و صاحب نظران این رشته قرار گرفت همچنین به منظور تعیین پایایی ابعاد پرسشنامه برنامه درسی پنهان در یک نمونه ۳۰ نفره آزمایشی از روش «آلفای کرونباخ» استفاده شده است. که آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۸۴ بدست آمد .

پرسشنامه رفتار شهروندی پور مومنی (۱۳۹۴)

این پرسشنامه شامل ۱۵ گویه در پنج بعد نوع دوستی، وجدان، گذشت و جوانمردی، فضیلت مدنی و ادب و ملاحظه می باشد که آزمودنی باید یکی از آنها را انتخاب کند. نحوه نمره گذاری این مقیاس بصورت طیف لیکرت می باشد امتیاز هر گویه بین ۱ تا ۵ می باشد و حداقل امتیاز کلی ۱۵ و حداکثر آن ۷۵ می باشد. در این پژوهش برای تعیین روایی پرسشنامه ها از روایی صوری و محتوایی استفاده گردید که مورد تایید اساتید راهنما، مشاور و صاحب نظران این رشته قرار گرفت همچنین به منظور تعیین پایایی ابعاد پرسشنامه رفتار شهروندی در یک نمونه ۳۰ نفره آزمایشی از روش «آلفای کرونباخ» استفاده شده است. که آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۸۵ بدست آمد .

تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار Spss ، در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام شد. ابتدا در بخش توصیفی جداول و نمودارهای فراوانی بدست آمده و به تعیین میانگین، انحراف استاندارد و ... پرداخته شده است. پس از انجام آزمون کولموگروف- اسمیرنوف به منظور بررسی نرمال بودن داده ها، مشخص گردید که تمام داده های پژوهش نرمال می باشد. همچنین به منظور تعیین رابطه برنامه درسی پنهان در هریک از متغیرهای رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون استفاده شده است.

یافته ها

جدول ۱: همبستگی بین برنامه درسی پنهان(روابط بین فردی) با رفتار شهروندی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی) با رفتار شهروندی	۳۲۰	۰/۶۴**	۰/۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی با رفتار شهروندی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی در مدارس افزایش یابد میزان رفتار شهروندی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند .

جدول ۲: همبستگی بین برنامه درسی پنهان(تعامل دانش آموز و معلم) با رفتار شهروندی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان (تعامل دانش آموز و معلم) با رفتار	۳۲۰	۰/۵۵**	۰/۰۰۰

			شهروندی
--	--	--	---------

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموز و معلم با رفتار شهروندی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموز و معلم در مدارس افزایش یابد میزان رفتار شهروندی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند .

جدول ۳: همبستگی بین برنامه درسی پنهان(قوانین و مقررات مدرسه) با رفتار شهروندی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان (قوانین و مقررات مدرسه) با رفتار شهروندی	۳۲۰	۰/۶۸**	۰/۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه با رفتار شهروندی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه در مدارس افزایش یابد میزان رفتار شهروندی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند .

جدول ۴: همبستگی بین برنامه درسی پنهان(روابط بین فردی) با پیشرفت تحصیلی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی) با پیشرفت تحصیلی	۳۲۰	۰/۳۰**	۰/۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی در مدارس افزایش یابد میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند .

جدول ۵ : همبستگی بین برنامه درسی پنهان(تعامل دانش آموز و معلم) با پیشرفت تحصیلی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان (تعامل دانش آموز و معلم) با پیشرفت تحصیلی	۳۲۰	۰/۲۷**	۰/۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموز و معلم با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموز و معلم در مدارس افزایش یابد میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند.

جدول ۶ : همبستگی بین برنامه درسی پنهان(قوانین و مقررات مدرسه) با پیشرفت تحصیلی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
برنامه درسی پنهان (قوانین و مقررات مدرسه) با پیشرفت تحصیلی	۳۲۰	۰/۳۱**	۰/۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه در مدارس افزایش یابد میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند.

جدول ۷: خلاصه مدل تحلیل رگرسیون برای پیش بینی رفتار شهروندی توسط ابعاد برنامه درسی پنهان

خطای استاندارد برآورد	R2	R2	R	پیش بین
خطای استاندارد برآورد	تعدیل شده			
۰/۱۶۴	۰/۸۶۲	۰/۸۶۳	۰/۹۲	ابعاد برنامه درسی پنهان

نتایج آزمون رگرسیون نشان داد که ابعاد برنامه درسی پنهان ۸۶/۳ درصد از واریانس رفتار شهروندی را پیش بینی می کنند .

جدول ۸: خلاصه مدل تحلیل رگرسیون برای پیش بینی پیشرفت تحصیلی توسط ابعاد برنامه درسی پنهان

خطای استاندارد برآورد	R2	R2	R	پیش بین
خطای استاندارد برآورد	تعدیل شده			
۰/۷۸۳	۰/۱۷۹	۰/۱۸۶	۰/۴۳	ابعاد برنامه درسی پنهان

نتایج آزمون رگرسیون نشان داد که ابعاد برنامه درسی پنهان ۱۸/۶ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش بینی می کنند .

جدول ۹: همبستگی بین برنامه درسی پنهان با رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی

متغیر	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری

۰/۰۰۰	۰/۵۹**	۳۲۰	برنامه درسی پنهان با رفتار شهروندی
۰/۰۰۰	۰/۲۶**	۳۲۰	برنامه درسی پنهان با پیشرفت تحصیلی

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که برنامه درسی پنهان با رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم دارد ، یعنی هرچه میزان بکارگیری برنامه درسی پنهان در مدارس افزایش یابد میزان رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز افزایش پیدا می کند .

بحث و نتیجه گیری

بررسی های توصیفی نشان می دهد از نظر طبقه سنی ، گروه ۱۶ ساله دارای بالاترین فراوانی بوده اند . در رابطه با پایه تحصیلی ۵۲ درصد از شرکت کنندگان در پژوهش در پایه دهم مشغول به تحصیل بوده اند ، ۳۶ درصد از شرکت کنندگان در پژوهش در رشته حسابداری مشغول به تحصیل بوده اند. از بین متغیرهای مورد مطالعه قوانین و مقررات مدرسه با میانگین ۴/۲۴ و انحراف استاندارد ۰/۶۲ دارای بالاترین نمره میانگین و متغییر تعامل دانش آموز با معلم با میانگین ۳/۱۴ و انحراف استاندارد ۰/۷۵ دارای پایین ترین نمره میانگین می باشند .

بین برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی) با رفتار شهروندی همبستگی ۰/۶۴ در سطح ۰/۰۰۰ و با ۹۹ درصد اطمینان معنادار می باشد. بر این اساس برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی با رفتار شهروندی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی دانش آموزان می تواند منجر به افزایش ارتباط موثر بین دانش آموزان و افزایش کارایی در کارهای گروهی، یادگیری مشارکتی و در نهایت انس و صمیمیت بین دانش آموزان شود. و در نهایت باعث افزایش عمق یادگیری و تعامل گروهی و جو روانی امن در کلاس درس شود... بین برنامه درسی پنهان (تعامل دانش آموز و معلم) با رفتار شهروندی همبستگی ۰/۵۵ در سطح ۰/۰۰۰ و با ۹۹ درصد اطمینان معنادار می باشد. بر این اساس برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموز و معلم با رفتار شهروندی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد ، به عبارت

دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموزان با معلم می تواند منجر به افزایش ارتباط موثر و صحیح بین معلمین و دانش آموزان شود و همچنین باعث افزایش آگاهی دانش آموزان نسبت به روش تدریس معلم شیوه عملکرد و ارزشیابی و نحوه برخورد معلمان در کلاس شود این رو منجر به اثربخشی آموزش در کلاس درس شود.

بین برنامه درسی پنهان (قوانین و مقررات مدرسه) با رفتار شهروندی همبستگی $0/68$ در سطح $0/000$ و با 99 درصد اطمینان معنادار می باشد. بر این اساس برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه با رفتار شهروندی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد، به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه موجب ایجاد شهروندی صبور، متعادل و روشن فکر می باشد که میتواند قوانین و مقررات کلاس را به درستی رعایت کرده و باعث رشد اجتماعی دانش آموزان شود. البته این قوانین و هنجارهای برای ایجاد کیفیت در رفتار شهروندی باید از شفافیت برخوردار باشد. تا در جهت اجتماعی شدن دانش آموزان کمک کننده باشد بین برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی) با پیشرفت تحصیلی همبستگی $0/30$ در سطح $0/000$ و با 99 درصد اطمینان معنادار می باشد.

همچنین برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد، به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان برنامه درسی پنهان در بعد روابط بین فردی دانش آموزان باعث افزایش تمایل برای ترقی، رشد، اکتساب دانش و یا نشان دادن شایستگی خود در یک بافت ویژه را نشان می دهند. بین برنامه درسی پنهان (تعامل دانش آموز و معلم) با پیشرفت تحصیلی همبستگی $0/27$ در سطح $0/000$ و با 99 درصد اطمینان معنادار می باشد. بر این اساس برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموز و معلم با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مستقیم دارد، به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان، برنامه درسی پنهان در بعد تعامل دانش آموزان با معلم موجب افزایش انگیزه کافی، اعتماد به نفس بالا، خودکارآمدی و نیز مسئولیت پذیری تسلط دانش آموزان بر مطالب یادگیری، پیگیری اهداف و احساس کارآمدی بالا شود و طبق نظریه خود تنظیمی از دانش آموزان دارای کنترل و هدایت بر یادگیری خود خواهند شد و تمایل دارند که یاد بگیرند و این فرایند را ارزیابی کنند.

بین برنامه درسی پنهان (قوانین و مقررات مدرسه) با پیشرفت تحصیلی همبستگی $0/31$ در سطح $0/000$ و با 99 درصد اطمینان معنادار می باشد. بر این اساس برنامه درسی پنهان در بعد قوانین و مقررات مدرسه با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه

مستقیم دارد ، به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان ، برنامه درسی پنهان (بعد قوانین و مقررات مدرسه) موجب افزایش نقش اعتماد و اطمینان و عزت نفس در دانش آموز نسبت به توانای هایش در انجام رفتار خواسته شده بشود و طبق نظریه خود کارآمدی موجب رشد تحصیلی شود.

ضریب همبستگی برابر است با $0/92$ و بر مبنای آن ضریب تعیین $0/863$ به دست آمده است، این یافته به این معناست که ابعاد برنامه درسی پنهان $86/3$ درصد از واریانس رفتار شهروندی را پیش‌بینی می‌کند . به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان ، برنامه درسی پنهان روابط بین فردی دانش آموزان، تعامل دانش آموز با معلم، قوانین و مقررات مدرسه) موجب افزایش مهارت اجتماعی ، تعامل با محیط و ارتباط صحیح در مدرسه و خانواده می شود و از این رو موجب افزایش رشد مهارت های شهروندی می شود. ضریب همبستگی برابر است با $0/43$ و بر مبنای آن ضریب تعیین $0/186$ به دست آمده است، این یافته به این معناست که ابعاد برنامه درسی پنهان $18/6$ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند . به عبارت دیگر در نمونه مورد بررسی افزایش میزان ، برنامه درسی پنهان (روابط بین فردی دانش آموزان، تعامل دانش آموز با معلم، قوانین و مقررات مدرسه) موجب افزایش مهارت اجتماعی ، تعامل با محیط و ارتباط صحیح در مدرسه شود و طبق نظریه خود کارآمدی موجب رشد تحصیلی شود.

بین برنامه درسی پنهان و رفتار شهروندی همبستگی $0/59$ و همچنین بین برنامه درسی پنهان و پیشرفت تحصیلی همبستگی $0/26$ هر دو در سطح $0/000$ و با 99 درصد اطمینان معنادار می باشد . در نمونه مورد بررسی افزایش میزان برنامه درسی پنهان می تواند منجر به افزایش ارتباط بین جامعه و مدرسه باشد و ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های نظام جامعه را که در ساخت زندگی روزمره کلاس درس به مثابه آینه‌ای منعکس کند و از طریق برنامه درسی پنهان، عمل انطباق بین جامعه و مدرسه را صورت دهد ، همچنین طبق نظریه خود تنظیمی و خود کارآمدی پیشرفت تحصیلی دانش آموزانی که با حیطه شناختی و فراشناختی آشنا باشند بهتر می توانند با محیط آموزشی خود تعامل کنند و به پیشرفت تحصیلی نایل آیند. طبق نظریه مقاومت و نظریه کارکردی برنامه درسی پنهان در این دیدگاه نه تنها در فرآیند تعلیم و تربیت نقش اساسی و حیاتی دارد، بلکه تأثیر زیادی بر تغییرات جامعه

می‌گذارد. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش میرخاندوزی و میر عرب رضی (۱۳۹۴) ، جعفری (۱۳۹۰) خراسانی ها (۱۳۹۳) حیدری (۱۳۹۲) پوترز^{۱۱} (۲۰۱۰) آکار^{۱۲} (۲۰۱۲) چاهال و مهتا^{۱۳} (۲۰۱۰) اتسو^{۱۴} (۲۰۰۱) لیو^{۱۵} (۲۰۰۱) همسو است .

با توجه به فرضیه های فرعی و اصلی مبنی بر رابطه بین برنامه درسی پنهان با رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، نتایج حاصل از اجرای پژوهش نشان داد که برنامه درسی پنهان با رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و مثبت معنادار دارد .

پیشنهادات پژوهش

با توجه به نتایج پژوهش و تجربه محقق در زمینه امور آموزشی و تجربیات بدست آمده در طول تحقیق پیشنهاد های زیر برای تحقیقات بعدی ارائه می گردد :

- والدین و معلمان دانش آموزان را تشویق کنند تا توجه ویژه ای به برنامه های برنامه درسی پنهان در مدارس داشته باشند و ساعات آموزش در بعضی از دروسی که آموزش برنامه درسی پنهان در آن وجود دارد مثل مهارت های زندگی را افزایش دهند و آن را برای دانش آموزان هدفمند و قابل اجرا نشان دهند.
- معلمان برای انجام تحقیق و پروژه های کلاسی امتیاز بیشتری منظور نمایند و از این طریق دانش آموزان را تشویق به انجام امور پژوهشی نمایند تا روابط بین فردی گسترش پیدا کند تا در این راه افکار مثبت و میزان خودآگاهی دانش آموزان تقویت شود . و رفتار های خوب شهروندی را بیاموزند.
- معلمان زمانی از ساعات تدریس خود را معطوف به تدریس الگوهای صحیح یک شهروند خوب و نشان دادن مهارت های زندگی به دانش آموزان کنند و از این طریق رابطه موثری را ایجاد کنند تا دانش آموزان با فراق بال به یادگیری این مفاهیم بپردازند.

¹¹POTERS

¹² Acar

¹³ CHAHAL&MEHTA

¹⁴ Otsu

¹⁵ Liu

- جلسات منظم هفتگی و ماهانه بین اولیا و معلمان تشکیل شود تا قوانین مدرسه مبنی بر ایجاد شهروند مطلوب ، علاوه بر دانش آموزان به اولیای آنها نیز اطلاع داده شود تا از این طریق شاهد شهروندان مسئول در آینده باشیم.
- معلمان در کلاسهای درس پروژه های گروهی را برای تعدادی مشخص از دانش آموزان در نظر بگیرند تا از طریق فعالیت گروهی دانش آموزان با یکدیگر ارتباط چهره به چهره برقرار نمایند ، در این صورت می توان از میزان تنهایی های دانش آموزان در محیط خارج از مدرسه کاسته و افکار منفی را از ذهن آنها دور کرد و یادگیری مشارکتی را تقویت کنند. و از این طریق پیشرفت تحصیلی آنان کمک کنند.
- معلمان سعی کنند با ایجاد رابطه حسنه و مثبت با دانش آموزان و ایجاد فضای مطلوب در کلاس درس به دور از خشونت و استرس به پیشرفت تحصیلی آنان کمک کنند.
- اولیا مدرسه قوانین واضح و عملیاتی را در این حوزه تدوین و برگزار کنند و دانش آموزان را درگیر به فعالیت کنند. **تشکر و قدردانی :** این مقاله بر گرفته از پایان نامه دانشجویی خانم نسرين ارواحی دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی با عنوان نقش برنامه درسی پنهان در رفتار شهروندی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع فنی و حرفه ای می باشد که در تاریخ ۹۶/۱۰/۱۸ در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج مورد دفاع قرار گرفته است .

منابع

پورهاسم ، آتنا .(۱۳۹۰). بررسی رابطه بین انگیزه تأیید با انگیزش پیشرفت تحصیلی و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان دختر دبیرستانی پایه دوم منطقه ۷ شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی، پردیس آموزشهای غیرحضوری.

جعفری، مهدی. (۱۳۹۰). بررسی میزان توجه به تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان شهر بیرجند. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

حسن نتاج، نسیم. (۱۳۸۹). آسیب شناسی تحقق اهداف برنامه درسی دینی دوره متوسطه از منظر برنامه درسی پنهان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهرا، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

حضرتی، لیلا. (۱۳۹۲). بررسی تاثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار انضباطی دانش آموزان دختر از دیدگاه دانش آموزان مدارس راهنمایی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

حیدری، رقیه. (۱۳۹۲). بررسی تاثیر برنامه درسی پنهان بر رفتار هنر جوان هنرستانهای تربیت بدنی و دانش آموزان دبیرستانهای شهر زنجان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهرا، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

خراسانی، مریم. (۱۳۹۲). برنامه درسی پنهان و باورهای مذهبی با مهارت های شهروندی دانش آموزان دختر مقطع سوم متوسطه ناحیه دو شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

صفری، سمیه. (۱۳۹۱). ارتباط توانمندسازی روانشناختی، تعهد سازمانی و رفتار شهروندی سازمانی معلمان تربیت بدنی مدارس متوسطه ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده تربیت بدنی.

فتحی واجارگاه، کورش و واحده چوکده، سکینه (۱۳۸۵). شناسایی آسیب های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان: نظام آموزش متوسطه نظری از دیدگاه معلمان زن شهر تهران و ارائه راهکارهای برای بهبود وضعیت آن. فصلنامه علمی و پژوهشی نوآوری های آموزشی: ویژه نامه ی نوآوری در تربیت شهروندی، شماره ۱۷.

کریمی، یاسر. (۱۳۸۹). روانشناسی شخصی. تهران: موسسه نشر ویرایش.

میرخاندوزی، اکرم السادات؛ میر عرب رضی، رضا. (۱۳۹۴). بررسی رابطه برنامه درسی پنهان با پیشرفت تحصیلی از دیدگاه دانش آموزان دختر دوره دوم ابتدایی شهرستان رامیان در سال ۹۴-۹۳. کنفرانس علوم تربیتی و روانشناسی.

نعمتی، حامد. (۱۳۹۳). مطالعه موردی برنامه درسی پنهان ناشی از هوشمند سازی مدارس. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

Acar, Esin. (2012). Hidden Curriculum Contributing to Social Production. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(1), 19-30.

Aultman, J. (2005) Uncovering the Hidden Medical Curriculum through a Pedagogy of Discomfort, *Advances in Health Sciences Education*, 10:263-273.

Chahal, H. & Mehta, C. (2010). Antecedents and consequences of organizational citizenship behavior Services Research. (OCB): A conceptual framework in reference to health care sector. *Journal of*

Fins, J. J., and Rodriguez del Pozo, P. (2011). The hidden and implicit curricula in cultural context: *New Medicine* 86(3), 321-325. insights from Doha and New York, Academic

men's and Reactions to Heilman, M. E., & Chen, J. J. (2005). Same behaviour, different consequences: women's altruistic citizenship behavior. *Journal of Applied Psychology*, 90(3), 431-441.

Jerald, C.D. (2006). *School Culture: The Hidden Curriculum*. Washington, DC: The Center for Comprehensive School Reform and Improvement. It retrieved from www.centerforcsri.org.

Kwantes, C. T., (2003), "Organizational Citizenship and Withdrawal Behaviors in USA and India", *International Journal Of Cross Cultural Management*, 3, (1), 5.

Journal of Taiwan. International Liu, Meihui (2001). The Development of Civic Values: Case Study of *Educational Research* . Vol.35, No.

Otsu, Kazuko. (2001). Civic Education in Transition: The Case of Japan. *International Journal of Educational Research*. Vol.35, No.1.

Pitt V, Powis D, Levett-Jones T, Hunter S. (2012). Factor's influencing nursing students' academic and clinical performance and attrition: An integrative literature review. *Nurse Educ Today*.

Poters, R. K. (2010), Impact of emotional intelligence in school success, Educational Science, Vol. 75, pp. 201-225.

The role of hidden curriculum on citizenship behavior and academic achievement of students in technical school

NASRIN ARVAHI

Master OF EDUCATIONAL ADMINISTRATION, Educational sciences ,ISLAMIC AZAD UNIVERSITY KARAJ BRANCH, KARAJ , IRAN n.arvahi2015@gmail.com

MAHTAB SALIMI

MAHTAB SALIMI ASSISTANT PROFESSOR, EDUCATIONAL ADMINISTRATION ,Educational Sciences (corresponding author)

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY KARAJ BRANCH, KARAJ , IRAN Salimi_331@yahoo.com

ABSTRACT :The purpose of study was to identify the role of hidden curriculum in the citizenship behavior and academic achievement of students. The research method is descriptive correlational and the statistical population of is all female students of technical and vocational level of district 3 karaj, whose number is 1920.320 students were selected through Cochran formula by simple random sampling method. for collecting information, the Hidden Validity Curriculum(1393), Poverty Behavior Questionnaire (1394), the average of the semester of the first semester of the academic as a tool for measuring academic achievement, Used . The content validity and formality of the tool were confirmed according to experts opinions. The reliability was 0.85 for the Cronbach's alpha, 0.84 for the hidden curriculum questionnaire. between hidden curriculum and citizenship behavior was correlated with 0.59 and between hidden curriculum and academic achievement correlation of 0.26. , the hidden curriculum predict 86.3% of citizenship behavior and predict 18.6% of academic achievement.

Keywords: hidden curriculum, citizenship behavior, academic achievement.